

Sâhib'ül-Hayrât Makbûl (Sokollu) Mustafa Paşa Possessor of Good Works and Deeds Makbûl (Sokollu) Mustafa Pasha

*Mehmet Emin Yılmaz**
*Gökçe Günel***

Özet

Meşhûr *Sokollu* ailesine mensup olan Mustafa Paşa, Mehmet Paşa'nın amcazâdesidir. Sigetvar seferinde katledilen Arslan Paşa'nın yerine Budin beylerbeyliği görevine getirilmiş; halefi gibi o da katledilmekten kurtulamamıştır. Budin'de 12 yıl beylerbeyliği yapan Mustafa Paşa, bu dönemde “Osmanlı Macaristanı”nda çok sayıda hayır eseri inşa ettirmiştir. Topkapı Sarayı'nda muhafaza edilen 986 / 1579 târihli vakfiyesi, bâninin vakıf ve hayrâtını öğrenmemiz bakımından son derece önemlidir. Vakfiyesi esas olmak üzere muhtelif yayınlarda ve Macaristan genelinde yaptığımız arazi çalışması sonucunda Mustafa Paşa'nın inşa ettirdiği 13 câmi - mescid, 19 hamam – kaplıca, 17 kervansaray – han, 2 medrese, 2 debbağhâne, 35 değirmen, 1 köprü, 123'ten fazla dükkân, 31'den fazla ev, cehudhâne, muallimhâne, ahır, otluhâne ve mahzen tespit edilmiştir. Hayrât olarak da 13 arsa, çayır, bağ, dalyan ve köyü vakfetmiştir.

Anabtar Kelimeler: Budin, Budapeşte, Macaristan, Sokollu, Mustafa Paşa, vakıf, vakfiye.

Abstract

Mustafa Pasha, a member of famous Sokollu family, was the cousin of Mehmet Pasha. He was appointed to Governor of Budin Province in place of Arslan Pasha, killed during the Szigetvár Battle; and as his successor, he was not able to get rid of from killing. Mustafa Pasha pursued his duty as the Governor of Budin Province for twelve years, and during this period, he had many foundation works constructed in Ottoman Hungary. His waqfiyya/foundation deed dated 986 / 1579 and kept in Topkapı Palace, is highly an important archival document in order to be able to learn the waqf and charity of the founder. According to this foundation deed and as a result of literature survey and *in situ*

* Y. Mimar, Asır Proje Restorasyon Mimarlık Ltd. Şti. E-mail: mimaremin@gmail.com

** Uzm. Sanat Tarihcisi, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Dış İlişkiler Daire Başkanlığı.
E-mail: gunelgokce@gmail.com

observations through whole Hungry, it is detected that there were 13 mosques/masjids, 19 hammams/thermal baths, 17 caravanserais/khans, 2 madrasahs, 2 tanneries, 35 mills, 1 bridge, over 123 stores, over 31 houses; a Jewish house, a teacher's house, a barn, a place for haystack, and a cellar constructed by Mustafa Pasha. He also donated 13 parcels of land, hayfield, vineyard, fishery, and a village.

Keywords: Budin, Budapest, Hungary, Sokollu, Mustafa Pasha, waqf, waqfiyya.

Giriş

Mustafa Paşa, *Sokollu* ailesinden olup, 3 padişaha 15 yıl sadrazamlık yapan Sokollu Mehmet Paşa'nın amcazâdesidir.¹ Bütün önemli devlet adamları gibi Enderûn'da yetişen Paşa, 1546 yılında Temeşvar (Tîmişoara, Romanya) paşalığına getirildi. Fülele (Filakovo, Slovakya), Kilis (Clissa, Hırvatistan) ve Segedin (Szeged, Macaristan) beyliklerinden sonra, Yahyazade Arslan Paşa'nın² Sigetvar Savaşı'ndan sonra idam edilmesini müteakip 1565/66'da Budin Beylerbeyliği'ne getirildi ve 1574'te de vezir oldu.³ Budin'in 12. Beylerbeyi olan Mustafa Paşa, 12 yıl süren dönemi sırasında şehrin imar ve âbâdı, halkın iyiliği ve Avusturyalılar ile iyi ilişkiler için çalışmıştır.⁴

Tarihçi Peçevi'ye göre: "Sokollu Mehmet Paşa'nın amcaoğlu olan Mustafa Paşa, Bosna Sancakbeyi iken Krupa Kalesi'ni ve bazı palankaları fethetmiş, Sultan Süleyman Sigetvar'a gelirken Arslan Paşa yerine Budin'e vali tayin etmiştir. Sonra Sultan Selim zamanında vezir oldu. On üç yıl Budin'e mutasarrıf olup, düşmanla barış yapılmasına rağmen birçok kale ve palanka onun zamanında Osmanlı topraklarına katılmıştır. Bunlardan biri sarp kayalıklar üzerinde bulunan Fülele Kalesi'dir. Budin varoşunun surları ve baruthanesi, bazı kuleler, Sigetvar ve İstolni Belgrat'ın kuleleri ve burçları ve Budin'de bulunan cami ve ılıcalar, medreseler, han ve imaretler yaptırmıştır."⁵

Budin'deki Beylerbeyliği döneminde Mustafa Paşa'yı İstanbul'daki saray karşısında acze düşüren bazı olaylar meydana gelmiştir. Bunlardan ilki 19 Temmuz 1571 tarihinde Budin kalesindeki baruthanede meydana gelen patlama ve akabinde çıkan yangındır. Bu yangında paşanın sarayı ve İstanbul'a gidecek

¹ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, c. 6, s. 1181-1814.

² Arslan Paşa, Palota Kalesi'ni izinsiz kuşatmış, Tata ve Veszprem kaleleri düşman eline geçmişti. 3. Ağustos 1566'da Otağ-ı Hümayûn önünde boynu vurularak katledildi. Y. Altaylı, *Budin Beylerbeyi Arslan Paşa (1565-1566)*, s. 45.

³ Y. Altaylı, *Macarca Mektuplarıyla Budin Beylerbeyi Sokollu Mustafa Paşa*, s. 159

⁴ Y. Altaylı, *a.g.e.*, s. 160.

⁵ Peçeyli İbrâhim *Peçevî Tarihi*, Haz. B. S. Baykal, Kültür Bakanlığı Yayınları. 3. Baskı, Ankara 1999, c.2, s. 26-28; *Peçevî Tarihi, (cild-i Sani)* B.y.y., T.y. s. 26-28.

hediyelerin de yandığı bilinmektedir. Diğer bir olay ise 19 Mayıs 1578'de Budin'de meydana gelen depremdir. Bu deprem sırasında sarayın barutla dolu kulesine düşen yıldırım, saray ve barutla dolu kuleyi havaya uçurmuş, kuledeki silah ve toplar Tuna Nehri'ne uçmuştur. Bu olayda Budin'de 1.200 kişinin öldüğü bilinmektedir. Bütün bu olaylar ve paşanın arkasından yapılan dedikoduların saraya intikal etmesiyle birlikte amcazâdesi Sokollu Mehmet Paşa da artık Mustafa Paşa'yı koruyamaz duruma gelmiştir.⁶

Sokollu Mustafa Paşa, Sultan III. Murad'ın emriyle 30 Eylül 1578'de İstanbul'dan gönderilen mir ahur (mir ahur-ı kebir) Ferhat Ağa tarafından idam edildi.⁷ Budin'de Mimar Sinan'ın eseri olan camisinin yanındaki türbesine defnedildi.⁸ Mustafa Paşa, sadece Budin'de değil günümüz Macaristanı'nın hemen her bölgesinde şehirlerin imarına katkıda bulunmuş ve hayır eserleri inşa ettirmiştir.

Mustafa Paşa'nın Vakfiyesi

Mustafa Paşa Vakfiyesi, Topkapı Sarayı Müzesi'nde Saray Arşivi Defterler Bölümü'nde muhafaza edilmektedir.⁹ Budin Kadısı Derviş Mehmet tarafından mühürlenmiş vakfiye 26 varaktan ibâret olup, 29 Zilhicce 986 (26 Şubat 1579) tarihlidir. Vakfiyeden, Gy. Káldy-Nagy'nin *Budin Beylerbeyi Mustafa Paşa*¹⁰ başlıklı makalesinde ve B. Sudár'ın *Dz'sámik és Mecsetek a Hódolt Magyarországon* kitabında bahsedilmesine rağmen günümüze kadar ayrıntılı bir tetkiki yapılmamıştır.

David Geza, "Osmanlı Macaristanı'nda Bazı Vakıflar" isimli makalesinde¹¹ "Sokollu Mustafa Paşa'nın vakfiyesini incelediğini, vakfiyede Paşa'nın Buda vilayetinin Buda, Esztergom (Estergon), Füleke, Hatvan, Mohács (Mohaç), Koppány (Kopan), Simontornya (Şimontorna), Szécsény (Siçen), Szeged, Székesfehérvár (İstolni Belgrad) ve Szigetvár (Sigetvar/Zigetvar) olmak üzere 12 sancak ve Eszék (Ösek), Nemti, Pest (Peşte), (Rác-) Keve (Kuvin), Tolna, Vác ve Valkóvár/Vukovár (Vulkovar) olmak üzere çeşitli yerlerinde birçok cami, mescit, medrese, muallimhane, kervansaray, kaplıca ve hamam olmak üzere vakıf binalar inşa ettirdiğini ifade etmektedir.

Çalışmamızda, vakfiyede bildirilen şehirlere göre bânînin hayır eserleri listelenip tasnif edildikten sonra arazi çalışmasıyla birlikte özellikle Budin ve

⁶ Y. Altaylı, *a.g.e.*, s. 167-169.

⁷ Peçuylu İbrâhim *Peçevî Tarihi*, Haz. B.S.Baykal, Kültür Bakanlığı Yayınları. 3. Baskı, Ankara 1999, c.2, s. 25; Peçevî Tarihi (cild-i sânî) B.y.y., T.y., s. 28.

⁸ Mustafa Paşa'nın camisinin yanında yer alan türbesi de Mîmâr Sinan'ın eseridir. Rıfki Melül Meriç, *Mimar Sinan*, TTK Yayınları, Ankara 1965, s. 27.

⁹ Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, Defter No.7000, Tarih:29 Zilhicce 986.

¹⁰ Gy. Káldy-Nagy, "Budın Beylerbeyi Mustafa Paşa (1566-1578)", *Bulleten*, TTK Yayınları, Ankara 1990, Sayı 210, s. 649-663.

¹¹ David Geza, "Osmanlı Macaristanı'nda Bazı Vakıflar", *Balkanlarda Osmanlı Vakıfları ve Eserleri Uluslararası Sempozyumu*, Ankara 2012, s. 145-146.

Sigetvar'da Mustafa Paşa'nın günümüze ulaşan eserleri yerinde incelenmiştir. Vakfiyede geçmeyen fakat muhtelif yayınlardan Mustafa Paşa'ya atfedilen eserlerin de eklenmesiyle birlikte bâniye ait toplu bir liste oluşturulmuştur (Tablo 1). Günümüze ulaşmamış eserlerden bazıları da gravürlerde tespit edilmiştir.

Vakfiyeye göre Mustafa Paşa'nın Macaristan, Romanya, Hırvatistan ve Slovakya'daki hayrât ve vakıfların şehirlere göre alfabetik cetveli şöyledir:

Budin¹²: 2 câmi, 3 mescid, 4 kaplıca, 4 kervansaray, 1 medrese, 1 mahzen, 1 han, 1 değirmen, 1 debbağhâne, 1 bağ, 2 muallimhâne, 57'den fazla dükkân, 46'dan fazla ev, 3 arsa

...Budın varoşunda nebri Tuna kenarında on iki hücerâti ve bir dersbâneyi müştemil bir medrese-i latifülbinâ ve rabbü'l-fena binâ eyledim.¹³ ...Budın medrese-i mez'bûreye? muttasıl bir muallim hâneyi babâne ? ibdas eyledim. ¹⁴...Budın Medresesine mülâsık bir câmiî münevver ve ibadetgâh-ı mutabhar binâ eyledim. ...ve dabi Budın hâricinde Hîndî Baba Zâviyesi kurbunda... bir mescid-i münevver binâ eyledim. ¹⁵ ...Budın hâricinde Orta Ilca Mahallesi'nde¹⁶ bir mescid-i şerîf binâ eyledim. ¹⁷ ...Budın hâricinde Gül Baba Zâviyesi kurbunda... tesîs eylediği mahalle mescidi... vakf edip mescid etdim.¹⁸ ...Budın hâricinde Debbağlar¹⁹ Mahallesi'nde merbûm İbrahim el-Çavuş binâ ettiği câmiî şerîf²⁰ ve

¹² Buda, Macaristan

¹³ Mustafa Paşa Vakfiyesi, TSM.A.d.7000, varak 5b.

¹⁴ TSM.A.d.7000, varak 5b.

¹⁵ TSM.A.d.7000, varak 6a.

¹⁶ Orta Ilca Mahallesi, Budin varoşunda Toygun Paşa Camii'nden Horoz Kapısı'na kadar olan bölgedir.

¹⁷ TSM.A.d.7000, varak 6a.

¹⁸ TSM.A.d.7000, varak 6a, 6b.

¹⁹ Osmanlı döneminde, debbağhânedan dolayı Tabakbâne mahallesi olarak isimlendirilen bu bölge, Budin kalesinin güneydoğu eteğinde olup günümüzdeki adı Tabân'dır (Bkz. Gravür 1).

²⁰ Budin'deki Türk hâkimiyetinden sonra bu cami Avusturyalılar tarafından kiliseye çevrilmiştir. Aziz Katalin Kilisesi (Szent Katalin templom) olarak bilinen eser, günümüzde Attila Caddesi No:11'de yer almaktadır (Bkz. Fotoğraf 1).

Bu vakfiyeden haberimiz olmadan önce kaleme aldığımız makalemizde Mustafa Paşa'nın Budin'de bir camisi olduğunu ve onun da Mimar Sinan'ın eseri olduğunu zannediyorduk. (Mehmet Emin Yılmaz, "Budın'de Mimar Sinan'ın Kiliseye Çevrilen Eseri Mustafa Paşa Camii", *Yediköta*, Sayı 82 (2015), s. 58-61.) Vakfiyenin okunmasıyla birlikte Mustafa Paşa'nın iki camisi olduğu ve bizim Sinan'ın eseri olarak bildiğimiz Tabakhane'deki caminin aslında İbrahim Çavuş Camii olduğunu öğrendik. Şu halde Sinan'ın eseri Budin varoşunda, Toygun Paşa Camii ile Osman Bey Camii arasında, Tuna kenarında olması gerekir. 1686 kuşatma gravürlerinde câmi, kubbeli ve minareli olarak çizilmiştir. Vakfiyenin okunmasıyla birlikte bu hatamızı da düzeltmiş olduk.

muallimbâneyi... ihyâ ve ibkam ta'mîr ve itmâm eyledim...²¹ ...Gürz İlyas Depesi²² kurbunda olan karbansarayın... ve yanında dükkânların...²³ ...Orta Ilıca kurbunda olan kervansaraya ve mezbûr kervansaraya muttasıl dükkânlara...²⁴ Budin'de vâki olan medresenin...²⁵ Budin varoşunda Topal Sinan Bey nam zâ'imden iştirâ eylediğim debbağhânemi cem'i bududuyla ve müstemil olduğu bir bab kasab dükkân ile...²⁶ Budin'de ... bilfi'ül içinde sakin olduğum evlerimi...²⁷ tabtânî ve fevkânî büyüt-ı müteaddidesiyle ve aburıyla ... üç bâb dükkân ile... Kale-i Budin dâbilinde merbûm Hüsrev Paşa Câmii Mahallesi'nde... tabtânî ve fevkânî taş binâlu evlerimi... Budin Kalesi dâbilinde Alaca Evler demekle maruf tabtânî ve fevkânî taş binâlu evlerimi...²⁸ Budin dâbilinde bilfi'ül sakin olduğum evlerim kurbunda... beş bâb dükkân... müstemil olan evlerimi...²⁹ ...ve Gönüllü Mahallesinde binâ eylediğim kervansarayım... binâ eylediğim kervansarayım kurbunda... fevkânî ve tabtânî evlerimi... müstemil olduğu dört bâb dükkâm... ile evlerimi...³⁰ ...ve yine mezkûr kervansarayım kurbunda... evlerimi³¹ ...mezkûr kervansarayım kurbunda... olan evlerimi...ve Budin Kalesi bâricinde... Gül Baba Zâviyesi'ne yolda yüz akeça mukataalı evlerimi müstemil olduğu bir sofasıyla ve kileriyle ve yazlık odasıyla ve altında bodrumuyla ve bir miktar bağıyla ve mezkûr bağa muttasıl müstemil olduğu beş bâb dükkân ile...³² ...Budin'de medrese-i mezbûr kurbunda... tabtânî ve fevkânî evimi³³ ...Budin varoşu dâbilinde ... yedi bâb dükkânımı... Hîndî Baba Zâviyesi kurbunda... mahzenimi...ve Debbâğlar Mahallesinde... iki bâb dükkâna müstemil olan debbağ hanımı... Budin varoşunda Gürz İlyas Bayırı altında Nebr-i Tuna kurbunda vâki olan³⁴ kaplıcamı³⁵...ve mezkûr [Gürz İlyas Bayırı altında] kaplıcamın

Mimar Sinan'ın eserleri için bkz: Sâî Mustafa Çelebi, *Tezkiretü'l-Bünyân*. Mustafa Paşa Camii, eserin "bina olunan cevâmi-i şerifler" bölümünde 74. sırada "Budîn'de Maktûl Mustafa Paşa Câmii" adıyla kayıtlıdır.

²¹ TSM.A.D. 7000 varak 6b, 7a.

²² Budin'in güneydoğusunda Gürz İlyas Tekkesi'nin bulunduğu bu tepe, günümüzdeki Gellert Tepesi'dir (*Gellértbogy*) (Bkz. Gravür 1).

²³ TSM.A.d.7000, varak 17a.

²⁴ TSM.A.d.7000, varak 17b.

²⁵ TSM.A.d.7000, varak 18b.

²⁶ TSM.A.d.7000, varak 12a.

²⁷ TSM.A.d.7000, varak 7b.

²⁸ TSM.A.d.7000, varak 8a.

²⁹ TSM.A.d.7000, varak, 8b.

³⁰ TSM.A.d.7000, varak 8b.

³¹ TSM.A.d.7000, varak 8b, 9a.

³² TSM.A.d.7000, varak 9a.

³³ TSM.A.d.7000, varak 9a, 9b.

³⁴ Bu eser, hâlen kullanılmakta olan Yeşil Direkli Ilıca olarak da bilinen Rudaş (Rudas Gyógyfürdő) hamamıdır (Bkz. Gravür 1, Çizim 1, Fotoğraf 2).

³⁵ TSM.A.d.7000, varak 9b.

kurbunda Hindî Baba Zâviyesi mukabelesinde vâki' kervansarayım³⁶... Budin Hâricinde Debbağlar Mahallesinde sabıkan Peşte kadısı olan Mevlana Hasan Efendi'den iştirâ eylediğim³⁷ kaplucam³⁸... Budin dâbilinde Gönüllü Mahallesinde binâ eylediğim³⁹ kaplucay⁴⁰... kaplucamın [Gönüllü Mahallesindeki] kurbunda binâ eylediğim kervansarayı müstemil olduğu sekiz bâb dükkân ile⁴¹... Budin hâricinde Baruthâne kurbunda binâ eylediğim⁴² kaplucam⁴³... Budin hâricinde Baruthâne kurbunda vâki olan kaplucamı harimiyle⁴⁴... Budin dâbilinde câmiî şerfîm kurbunda vâki olan ... üç bâb dükkânımı... Budin hâricinde merhûm Hamza Bey'in karındaşı oğullarından iştirâ eylediğim binâsı hâli yerimi⁴⁵...ve yine merhûmun [Hamza Bey] karındaşı oğullarından aldığım mezkûr ... tûlen iki yüz zîra ve arzen yüz yirmi zîra arz-ı bâliyemi dört bâb bodrumıyla ...ve Baruthâne bendinin başından eski değirmen ocağının deresiyile Nebr-i Tuna'ya varınca ve andan Tuna yalıyla Miftah Baba Bahçesi nihayet bulduğu tarik-i 'amm ve andan mezkûrun başına gelince tabminen iki dönüm miktarı hâli yerimi... Budin hâricinde Ok Meydanı semtinde... evim⁴⁶ ... Budin hâricinde Gürz İlyas Bayırı altında... olan evimi müstemil olduğu bağ ile⁴⁷... Budin Kalesi dâbilinde Câmi-i Kebîr mahallesinde... birbirine mülâsık sekiz bâb dükkânımı müstemil olduğu tabtânî ve fevkânî hücerâtıyla... Câmi-i Şerfî Mahallesinde [Budın Kalesi dâbilinde] çarşı yüzünde ... tabtânî ve fevkânî otuz beş bâb buyut... müstemil olan üç tabakalı evi⁴⁸ ... Fethi Çelebi kabvehânesine [Budın Kalesi dâbilinde] doğru bir canibi mezkûr evim

³⁶ TSM.A.d.7000, varak 10a.

³⁷ Bu hamam hâlen kullanılmakta olan Raç (Rác Gyógyfürdő) hamamıdır. Küçük Ilca veya Tabakhane Ilcası olarak da adlandırılır (Bkz. Fotoğraf 4).

³⁸ TSM.A.d.7000, varak 10a.

³⁹ Bu kaplıca halen ayakta olup etrafına yapılan ilavelerle birlikte hizmet vermektedir. Günümüzde Fő Caddesi No:84'te yer alan ılıca, Kral Hamamı (Király Gyógyfürdő) olarak bilinmektedir (Bkz. Fotoğraf 3, Çizim 2-3).

⁴⁰ TSM.A.d.7000, varak 10a.

⁴¹ TSM.A.d.7000, varak 10a.

⁴² Veli Bey Kaplıcası (Veli bej Fürdője) olarak bilinen bu hamam günümüzde çevresine yapılan ilavelerle birlikte büyük bir termal tesis olarak kullanılmaktadır (Bkz. Fotoğraf 5-6, Gravür 2, Çizim 4-5-6-7).

Evliyâ Çelebi ılıcaı tafsilatlı olarak anlattıktan sonra şöyle demektedir: “Bu ılıcaya gerçi Veli Bey Ilcası derler, ama camekânının kapısı üzerinde güzel iri yazı ile yazılan tarihi budur: Bu makam-ı dil-küşânın dediler tarihini / Mustafa Paşa binasıdır binâ-yı bî-bedel. Sene (---)” Evliyâ Çelebi, *Seyahatnâme (Günümüz Türkçesiyle)*, Haz: Seyit Ali Kahraman, YKY, 6. Cilt, İstanbul 2010. s.323.

⁴³ TSM.A.d.7000, varak 10a.

⁴⁴ TSM.A.d.7000, varak 10b.

⁴⁵ TSM.A.d.7000, varak 10a.

⁴⁶ TSM.A.d.7000, varak 10b.

⁴⁷ TSM.A.d.7000, varak 10b, 11a.

⁴⁸ TSM.A.d.7000, varak 11a.

...[Budın Kalesi dâbilinde] birbirine mülâstak dört bâb dükkânımı
...[Budın Kalesi dâbilinde] evim köşesinden dört yol ağzındaki bir bâb
dükkânımı... [Budın Kalesi dâbilinde] evlerimin mukabelesinde ... çarşu
dükkânlarıyla mahdud olan evimi... [Budın Kalesi dâbilinde] evime
müştemil... birbirine muttasıl iki bâb dükkânımı... Fetih Çelebi
kahvehânesi karşusunda iki bâb dükkânımı⁴⁹ ...Budın varoşunda ... mülk
evlerimi⁵⁰ ...Kaşa-i Budin'e tâbiî Eski Budin⁵¹ kurbunda İşve ? [اشوه] nam
nehir üzzerinde dair olan iki çarhla müştemil bir bâb âsiyâbımı⁵²...

Canfedâ Palankası⁵³: 3 değirmen, 1 değirmen, 1 değirmen

...kale-i mezbûre [Peşte] varoşunda Yazberin [یانبرین] Palankası
kurbunda nehr-i Zakiva⁵⁴ [زاکو] ceziyesinde kethüdam olan Memi
kethüdamdan iştirâ etdiğim üç bâb âsiyâbımı⁵⁵...mezbur palanka [Yazberin]
varoşunda nehri Zakiva [زاکو] üzzerinde üç aded çarha müştemil olan bir bâb
âsiyâbımı ...kaşa-i mezbûre [Yazberin] tâbiî olan Küriş ? [کوروش] nam
varoş dâbilinde... âsiyâbımı⁵⁶...

Cankurtaran⁵⁷: 1 kervansaray, 8 dükkân

...varoş mezbûre [Kovin] kazasına tâbiî Cankurtaran Palankası
varoşunda binâ eylediğim kervansarayımı müştemil olduğu sekiz bâb
dükkân ile⁵⁸... Cankurtaran kervansarayına⁵⁹ ...

Doka⁶⁰: 1 kervansaray

...Doka kervansarayına⁶¹ ...

Estergon⁶²: 1 hamam

...Kale-i Estergon'un varoş-ı kebiri dâbilinde binâ eylediğim
hamamımı⁶³...

Filek⁶⁴: 1 mescid, 1 değirmen, evler, ahır, çayır

⁴⁹ TSM.A.d.7000, varak 11b.

⁵⁰ TSM.A.d.7000, varak 11b, 12a.

⁵¹ Günümüzdeki Óbuda semti.

⁵² TSM.A.d.7000, varak 12a.

⁵³ Yazberin - Jászberény, Macaristan

⁵⁴ Günümüzde Hatvan ve Jászberény'nin içinden geçen Zagyva nehridir.

⁵⁵ TSM.A.d.7000, varak 12a, 12b.

⁵⁶ TSM.A.d.7000, varak 12b.

⁵⁷ Adony, Macaristan

⁵⁸ TSM.A.d.7000, varak 12b.

⁵⁹ TSM.A.d.7000, varak 17b.

⁶⁰ Duka, Macaristan

⁶¹ TSM.A.d.7000, varak 18a.

⁶² Esztergom, Macaristan

⁶³ TSM.A.d.7000, varak 12b.

...Filek Kalesi dâbilinde bir mescid-i şerîf binâ eyledim⁶⁵ ...Kale-i Filek'de vâki mescidim kurbunda ... olan evlerimi müstemil olduğu abur ile⁶⁶ ...kale-i mezbûre [Filek] kurbunda Şid⁶⁷ [شيد] nam karye kurbunda ... mülk çayırımı⁶⁸...kale-i merkuma [Filek] kazasına tâbi Şayogömör⁶⁹

[شايوگموره] sınırında Ferç [فرچ] değirmenleri dimekle maruf üç çarba bir bâb âsiyâbımı⁷⁰

Födvar⁷¹: 1 mescid, 1 kervansaray, 6 dükkân

Lıvayı Budun'a tâbi' Födvar nam palankanın varoş dâbilinde... bir mescid-i latîf ve mâbed-i şerîf binâ eyledim.⁷² Kaz-a-i mezbûreye [Budın] tab'i Födvar nam palanka varoşunda binâ eylediğim kervansarayımı müstemil olduğu altı bâb dükkân ile⁷³...Födvar kervansarayına⁷⁴ ...

Göle⁷⁵: 1 değirmen, 2 değirmen, 1 değirmen, 2 değirmen, çayır

...Göle Kazasına tâbi Tumaşek⁷⁶ [توماشك] nam karyede Nebr-i Köröş⁷⁷ üzerinde üç kata çarba müstemil bir bâb âsiyâbımı⁷⁸... Kaz-a-i mezbûre [Göle] tâbi Tamaş [طماش] nam karye kurbunda Sibkut ? [سيب قوت] dimekle maruf mevzide küffar zamanında Filik Yanoş mutasarrıf olduğu tahminen bir yük arabalık mülk çayırımı⁷⁹ ... kaz-a-i mezbûre [Göle] tâbi Bekiş⁸⁰ [بکيش] nahiyesinde nam karyede nebr-i Köröş üzerinde üç kata çarba müstemil ve kaz-a-i mezbûre tâbi varoş Bekiş kurbunda Kerçen Laslu değirmenlerimi dimekle ma'ruf iki kata çarba müstemil bir bâb âsiyâbımı⁸¹... kaz-a-i mezbûre [Göle] tâbi Nebr-i Köröş

⁶⁴ Filakovo, Slovakya

⁶⁵ TSM.A.d.7000, varak 7a.

⁶⁶ TSM.A.d.7000, varak 15b.

⁶⁷ Şid köyü, Filakovo'nun 5 km doğusundadır.

⁶⁸ TSM.A.d.7000, varak 15b.

⁶⁹ Günümüzde Slovakya'da kalan Gemer köyünün Macarca adı Sajógömör'dür. Filakovo'nun 55 km kuzeydoğusunda yer almaktadır.

⁷⁰ TSM.A.d.7000, varak 15b.

⁷¹ Dunaföldvár, Macaristan

⁷² TSM.A.d.7000, varak 6b.

⁷³ TSM.A.d.7000, varak 12a.

⁷⁴ TSM.A.d.7000, varak 17b.

⁷⁵ Gyula, Macaristan

⁷⁶ Günümüzde Romanya topraklarında yer alan Tâmaşda köyü, Göle'nin 25 km doğusunda Köröş nehrinin kenarındadır.

⁷⁷ Romencesi Crişul, Macarcası Körös

⁷⁸ TSM.A.d.7000, varak 16b.

⁷⁹ TSM.A.d.7000, varak 16b.

⁸⁰ Békés, Gyula'nın 22 km kuzeybatısında yer almaktadır.

⁸¹ TSM.A.d.7000, varak 16b, 17a.

üzerinde Vîrye değirmenleri demekle ma'ruf üç kıta çarba müstemil olan bir bâb âsiyâbumı ... kaşa-i mezbûre [Göle] tâbiî Varoş-ı Bekiş dâbilinde sekiz aded çarba müstemil olan iki bâb âsiyâbumı ve mezkûr âsiyâblara müteallik olan arz-ı hâliye cem⁸²...

Hatvan⁸³: 1 hamam, 4 dükkân, 1 değirmen

...Ka'a Hatvan dâbilinde vâki olan hamamımı müstemil olduğu dört bâb dükkân ile⁸⁴ ... kale-i mezbûre [Hatvan] kurbunda Nebr-i Zakra⁸⁵ [زاكرو] üzerinde dair olan dört kat'a çarba müstemil bir bâb âsiyâbumı⁸⁶...

İstolni Belgrad⁸⁷: 1 câmi, 1 mescid, 1 hamam, 8 dükkân, 2 değirmen

...İstolni Belgrad Kalesi dâbilinde bir câmi-i rafîüttak ve mescid-i meniürrevak binâ eyledim. ⁸⁸ Kale-i İstolni Belgrad'da binâ eylediğim hamamımı müstemil olduğu fevkânî ve tabtânî sekiz bâb dükkân ile⁸⁹... kale-i merkume [İ. Belgrad] kazasına tâbiî nebr-i Şarviz⁹⁰ üzerinde Fona [فونه] nam karye kurbunda ... dört aded çarba müstemil olan iki bâb âsiyâbumı⁹¹...

Kopan⁹²: 1 hamam, 8 dükkân, 2 değirmen, 1 değirmen, 1 değirmen

...Kale-i Kopan'da binâ eylediğim hamamımı ve mezkûr hamama tâbiî sekiz bâb dükkânımı⁹³... kale-i mezbûre [Kopan] kazasına tâbiî Kapoş nam nehir üzerinde Sakal⁹⁴ nam karye kurbunda vâki' beş aded çarba müstemil olan iki bâb âsiyâbumı⁹⁵... kaşa-i mezbûre [Kopan] tâbiî nebr-i mezbûr üzerinde Berki⁹⁶ nam karye kurbunda beş aded çarba müstemil bir bâb âsiyâbumı ... kaşa-i merkume [Kopan] tâbiî Nebr-i Kopan üzerinde Peşkob değirmenleri demekle ma'ruf üç aded çarba müstemil bir bâb âsiyâbumı⁹⁷...

⁸² TSM.A.d.7000, varak 17a.

⁸³ Hatvan, Macaristan

⁸⁴ TSM.A.d.7000, varak 15b, 16a.

⁸⁵ Günümüzde Hatvan'ın içinden geçen Zagya nehri olmalıdır.

⁸⁶ TSM.A.d.7000, varak 16a.

⁸⁷ Székesfehérvár, Macaristan

⁸⁸ TSM.A.d.7000, varak 7a.

⁸⁹ TSM.A.d.7000, varak 12b.

⁹⁰ İstolni Belgrad'ın batısından başlayıp güneydoğusuna doğru akan Sárviç deresi Tolna'nın doğusunda Tuna'ya karışmaktadır.

⁹¹ TSM.A.d.7000, varak 12b, 13a.

⁹² Törökkoppány, Macaristan

⁹³ TSM.A.d.7000, varak 13a.

⁹⁴ Szakály

⁹⁵ TSM.A.d.7000, varak 13a.

⁹⁶ Nagyberki, Macaristan

⁹⁷ TSM.A.d.7000, varak 13a.

Kovin⁹⁸: 1 hamam, 3 dükkân

...*varoş-ı Kovin dâbilinde binâ eylediğim hamamı ve mezkûr hamama tâbiî' üç bâb dükkânımı*⁹⁹...

Mohaç: 1 kervansaray, 8 dükkân, 1 hamam, , 1 değirmen, evler

...*Mohaç Palankası varoşunda binâ eylediğim kervansarayımı müstemil olduğu sekiz bâb dükkân ile ve otluk yeriyile ve mezkûr kervansarayım kurbunda binâ eylediğim hamamı*¹⁰⁰... *Mohaç kervansarayına*¹⁰¹... *kaşa-i mezbûre [Mohaç] tâbiî Ban nam karye kurbunda Nehri Karaş üzerinde dair olan dört aded çarba müstemil bir bâb âsiyâbımı*¹⁰²... *Mohaç Palankası varoşunda... olan evimi müstemil olduğu büyüt-ı müteaddidesiyle*¹⁰³...

Nemçe¹⁰⁴: 1 mescid, 1 hamam, 2 değirmen, 1 çayır

...*ve Sirem sancağında Kasaba-i Nemçe'de bir mescid-i şerîf ve ma'bed-i latif binâ eyledim.*¹⁰⁵ ... *kasaba-i Nemçe dâbilinde binâ eylediğim hamamı ... kasaba-i mezbûre [Nemçe] varoşunda vâki' yedi aded çarba müstemil iki bâb âsiyâbımı*¹⁰⁶... *kasaba-i mezbûre [Nemçe] kazasına tâbiî Kuyik Yança [قويك يانچا] nam meşranın mümtaz ve muayyen sınuru dâbilinde ... tahmînen elli arabalık çayırımı*¹⁰⁷...

Novigrad¹⁰⁸: 1 hamam

...*Kale-i Novigrad dâbilinde binâ eylediğim hamamımı*¹⁰⁹...

Ösek¹¹⁰: 1 câmi, 1 kervansaray

...*ve Pojega Sancağında kale-i Ösek hâricinde bir câmi-i şerîf*¹¹¹ *ve ma'bed-i latif binâ eyledim.*¹¹² ... *Ösek kazasında Nefs-i Ösek'te binâ eylediğim kervansarayımı*¹¹³... *Ösek kervansarayına*¹¹⁴...

⁹⁸ Ráckeve, Macaristan

⁹⁹ TSM.A.d.7000, varak 12b.

¹⁰⁰ TSM.A.d.7000, varak 14a.

¹⁰¹ TSM.A.d.7000, varak 17b.

¹⁰² TSM.A.d.7000, varak 14a.

¹⁰³ TSM.A.d.7000, varak 14a, 15b.

¹⁰⁴ Nijemci, Hırvatistan

¹⁰⁵ TSM.A.d.7000, varak 17a.

¹⁰⁶ TSM.A.d.7000, varak 14b.

¹⁰⁷ TSM.A.d.7000, varak 14b, 15a.

¹⁰⁸ Nógrád, Macaristan

¹⁰⁹ TSM.A.d.7000, varak 15a.

¹¹⁰ Eszék - Osijek, Hırvatistan

¹¹¹ Evliyâ Çelebi câmi hakkında şu bilgileri vermektedir: “varoşta Mustafa Paşa Camii: gerçi kiremit ile örtülü camidir, ama kalabalık cemaate maliktir, zira çarşı pazarın

Pakşa¹¹⁵: 1 kervansaray

...Pakşa kervansarayına¹¹⁶ ...

Peçuy¹¹⁷: 1 debbağhâne, evler, dükkânlar, 1 değirmen

...Kale-i Peçevi dâhilinde binâ olunan debbağhânemi buyut-u müteaddidesiyle ve dükkânlar ile¹¹⁸... Kazza-i Peçevi muzâfâtından Venekin [ونكين] nam karye kurbunda Kraş [قراش] nam nehir üzere dair olan üç aded çarba müstemil bir bâb âsiyâbımı¹¹⁹...

Peşte¹²⁰: 1 medrese, evler, 1 câmi, 1 çifte hamam, dükkânlar, 1 kervansaray, 11 dükkân, 1 otluhâne, dükkânlar

...Kale-i Peşte dâhilinde sekiz hücerâtu ve bir dersâne ve müderris süknası için tayin biyyut-ı müteaddideyi müstemil bir medrese-i refülimad ma'mur ve bünyâd edip¹²¹ ... Peşte dâhilinde bir câmi-i nurani ve makam-ı ruhani binâ eyledim. ¹²² ...Kale-i Peşte dâhilinde binâ eylediğim Câmi-i Şerîfîm kurbunda vâki olan çifte hamamımı müstemil olduğu dükkânlar ile ve mezîkûr hamam mukabelesinde vâki olan kervansarayımı müstemil on bâb dükkân ile ve otluhânesiyle¹²³... Peşte hamamına ve mezîbûr kervansaraya muttasıl olan dükkânlara¹²⁴ ... Peşte ... dâhilindeki kervansaraya¹²⁵...

Seçen¹²⁶: 1 hamam, çayır, 1 değirmen, 1 değirmen, 1 değirmen

...Seçen Palankası dâhilinde binâ eylediğim hamamı¹²⁷... ...mezîkûr palanka [Seçen] kurbunda ... Bakavâgra ? [بکواغره] Çayırı dimekle maruf olan mülk çayırımı ve mezîkûr çayırım kurbunda vâki Lûdan¹²⁸ [لودان] nam

kalabalık yerinde bir nurlu camidir. Bunun da kible kapısı üzerinde iri yazı ile tarihi budur: Mustafa Paşa bu dâr-ı rahmeti/Eyledi ihya ki budur râh-ı dîn/Ruşen olanlar hakkı eyler müdâm/Kesb eder kurbet-i Huda'ya zahidin/Câmi'in böyle dedim tarihini/Melce-i rahmet, mekân-ı âbidin." Evliyâ Çelebi, *Seyahatnâme (Günümüz Türkçesiyle)*, Haz: Seyit Ali Kahraman, YKY, 6. Cilt, İstanbul 2010, s. 233.

¹¹² TSM.A.d.7000, varak 7a.

¹¹³ TSM.A.d.7000, varak 14b.

¹¹⁴ TSM.A.d.7000, varak 17b.

¹¹⁵ Paks, Macaristan

¹¹⁶ TSM.A.d.7000, varak 17b.

¹¹⁷ Pécs, Macaristan

¹¹⁸ TSM.A.d.7000, varak 12a.

¹¹⁹ TSM.A.d.7000, varak 14b.

¹²⁰ Pest, Macaristan

¹²¹ TSM.A.d.7000, varak 5b.

¹²² TSM.A.d.7000, varak 7a.

¹²³ TSM.A.d.7000, varak 12a.

¹²⁴ TSM.A.d.7000, varak 17b.

¹²⁵ TSM.A.d.7000, varak 17a, 17b.

¹²⁶ Szécsény, Macaristan

¹²⁷ TSM.A.d.7000, varak 15a.

¹²⁸ Seçen'in kuzeyinde Nyerges deresi kenarındaki Ludányhalászi köyü olabilir.

mezgide üç aded çarba müstemil olan bir bâb âsiyâbımı¹²⁹ ...mezgâr palanka [Seçen] kazasında nebri İpol¹³⁰ [ایپول] üzerinde Virbe [ويربه] demekle maruf iki çarba müstemil bir bâb âsiyâbımı... kaza-i merkume [Seçen] tâbiî Sinan [سنان] nam karye kurbunda nebri İpol [ایپول] üzerinde üç aded çarba müstemil bir bâb âsiyâbımı¹³¹...

Segedin¹³²: 1 hamam

...Kale-i Segedin dâhilinde vâki hamamımı¹³³...

Sigetvar¹³⁴: 1 hamam, 1 dükkân, 1 kervansaray, 13 dükkân

...Kale-i Seget'te vâki olan hamamımı müstemil olduğu bir bâb dükkân ile... Kale-i mezbûrede [Siget] Ali Beyden iştirâ olunan kervansarayım on iki dükkân ile¹³⁵... Sigetvar kervansarayına¹³⁶...

Solnok¹³⁷: 1 değirmen, dalyanlar, 2 köy, 1 değirmen

...Solnok Kazasının Nebr-i Zakva¹³⁸ [زاكوه] üzerinde ve varoş-ı Tur [طور] kurbunda vâki' beş bâb çarba müstemil bir bâb âsiyâbımı¹³⁹... kaza-i mezbûre [Solnok] tâbiî Nebr-i Kereş¹⁴⁰ [كرش] üzerinde vâki ... saydgâb [avlak] olan dalyanlarımı¹⁴¹... Erdel ile Solnok Sancağı sınuru mabeyinlerinde Peşbuki Laden¹⁴² [پشبوکی لادن] ve Görüş Petra [گوروش پتره] nam karyeleri ve merkum Görüş Petra karyesinin kurbunda üç kat'a çarba müstemil bir bâb âsiyâbımı¹⁴³...

Şimentorna¹⁴⁴: 1 hamam, 2 değirmen

...Şimentorna Palankası bâricinde harabe kilise kurbunda olan hamamımı¹⁴⁵... palanka [Şimentorna] kurbunda Nebr-i Balaton¹⁴⁶ [بالاتون] üzerinde dair olan altı aded çarba müstemil iki bâb âsiyâbımı¹⁴⁷...

¹²⁹ TSMA.d.7000, varak 15a, 16b.

¹³⁰ İpol nehri günümüzde Seçen'in kuzeybatısında olup Slovakya sınırını oluşturmaktadır.

¹³¹ TSMA.d.7000, varak 15b.

¹³² Szeged, Macaristan

¹³³ TSMA.d.7000, varak 16b.

¹³⁴ Szigetvár, Macaristan

¹³⁵ TSMA.d.7000, varak 14b.

¹³⁶ TSMA.d.7000, varak 18a.

¹³⁷ Szolnok, Macaristan

¹³⁸ Kuzeyden doğup Solnok'ta Tisa nehrine dökülen Zagva deresidir.

¹³⁹ TSMA.d.7000, varak 16b.

¹⁴⁰ Solnok'un güneyinde Tisa nehrine dökülen Körös deresidir.

¹⁴¹ TSMA.d.7000, varak 16b.

¹⁴² Solnok'un 80 km doğusundaki Püspökladány olmalıdır.

¹⁴³ TSMA.d.7000, varak 16a.

¹⁴⁴ Simontornya, Macaristan

Tolna¹⁴⁸: 1 hamam, 7 dükkân, 11 dükkân, 8 cehudhâne¹⁴⁹, 18 ev, 2 dükkân, 1 ev, 14 dükkân, 2 değirmen, 2 değirmen, 1 kervansaray

...Varoş Tolna dâhilinde binâ eylediğim hamamı ve mezkûr hamam kurbunda vâki yedi bâb dükkâna müstemil olan kervansarayımı ...varoş mezbûre [Tolna] dâhilinde Varsek Uça [وارسک اوچا] Mahallesinde arz-ı hâliye üzerinde binâ eylediğim on bir bâb dükkânımı ve mezkûr dükkânlar kurbunda sekiz bâb hüceratı müstemil olan cehudhâneleri ... varoş-ı mezbûre [Tolna] dâhilinde câmiî şerîf kurbunda on sekiz bâb hücerâta ve iki bâb dükkâna müstemil Raç mahalden iştirâ eylediğim evlerimi ... varoş-ı mezbûrede [Tolna] hamam kurbunda ... olan evimi¹⁵⁰... varoş-ı merhumda [Tolna] balık pazarında Şarkizi Lukaç [شارکزی لوقاچ] evine muttasıl arz-ı hâliye üzerinde binâ eylediğim on dört bâb dükkânımı¹⁵¹... varoş-ı mezbûre [Tolna] kazasına tâbi Köleş¹⁵² [کولش] nam karye sınırında Nebr-i Şarviz¹⁵³ üzerine dair olan sekiz aded çarba müstemil olan iki bâb âsiyâbımı ki dört aded çarba Beka¹⁵⁴ [بک] nam karye çayırı kurbunda ve dört aded çarba Hedübek ? [هدوبک] nam karye kurbunda vâkidir. ¹⁵⁵...kaza-i mezbûre [Tolna] tâbiî Serdhel¹⁵⁶ [سردهل] nam karye sınırında Şarviz üzerinde vâki dört aded çarba müstemil iki bâb âsiyâbımı¹⁵⁷... Tolna kervansarayına¹⁵⁸...

Tuvarnik¹⁵⁹: 1 kervansaray

...Tuvarnik kervansarayına¹⁶⁰ ...

Vaç¹⁶¹: 1 kervansaray, 5 dükkân

...Vaç kalesi varoşunda binâ eylediğim kervansarayımı müstemil olduğu beş bâb dükkân ile¹⁶²... Vaç Varoşundaki kervansaraya¹⁶³...

¹⁴⁵ TSMA.d.7000, varak 13a.

¹⁴⁶ Macaristan'ın en büyük gölü olan Balaton'a dökülen nehirlerden biri olmalıdır.

¹⁴⁷ TSMA.d.7000, varak 13a, 13b.

¹⁴⁸ Tolna, Macaristan

¹⁴⁹ Yahudilerin oturduğu ev

¹⁵⁰ TSMA.d.7000, varak 13b.

¹⁵¹ TSMA.d.7000, varak 13b, 14a.

¹⁵² Köleş köyü Tolna'nın kuzeybatısında Şarviz nehrinin kenarındadır.

¹⁵³ İstolni Belgrad'ın batısından başlayıp güneydoğusuna doğru akan Sárviç deresi Tolna'nın doğusunda Tuna'ya karışmaktadır.

¹⁵⁴ Tolna'nın kuzeyinde Şarviz deresinin yakınındaki Bikács olmalıdır.

¹⁵⁵ TSMA.d.7000, varak 14a.

¹⁵⁶ Tolna'nın kuzeybatısında Şarviz deresine yakın Szedres olmalıdır.

¹⁵⁷ TSMA.d.7000, varak 14a.

¹⁵⁸ TSMA.d.7000, varak 17b.

¹⁵⁹ Tovarnik, Hırvatistan

¹⁶⁰ TSMA.d.7000, varak 18a.

¹⁶¹ Vác, Macaristan

Valkovar¹⁶⁴: 1 kervansaray, 9 dükkân, 1 mescid

...İlok kazasına tâbi Valkovar kalesi varoşunda binâ eylediğim kervansarayımı müstemil olduğu dokuz bâb dükkân ile¹⁶⁵... Valkovar kervansarayına¹⁶⁶... vâki olan mescidin¹⁶⁷...

Varat¹⁶⁸: 2 köy

...Erdel'de Varat'a tâbi Behar¹⁶⁹ nahiyesinde devletlü padişah hazretleri bu kullarına ihsan ve temlik eylediği Bikaç¹⁷⁰ ve Büyük Radvani ... iki karyelerini¹⁷¹...

Mustafa Paşa'nın Vakfiyede Geçmeyen İmâr Faaliyetleri

Mustafa Paşa, vakfiyede yazılı yapılardan başka Budin'de Baruthâne yakınlarında Yahyapaşazâde Şehit Arslan Paşa Türbesi'ni¹⁷², Budin ile Pešta arasına ulaşım sağlayan Zincirli Köprü'yü¹⁷³, Budin varoşunda camisinin yanında kendi türbesini¹⁷⁴ ve Ösek'te medrese ve mektepler¹⁷⁵ inşa ettirmiştir. Ayrıca İstolni Belgrad, Sigetvar (Fotoğraf 7-8) ve Budin kalelerini tâmir ettirmiş, yeni burç ve tabyalar eklemiştir.¹⁷⁶

Evliyâ Çelebi, Sigetvar Kalesi'nde Mustafa Paşa'nın yaptırdığı tabya hakkında şu bilgileri vermektedir¹⁷⁷:

“...kapı dışındaki tabya duvarının yüzünde yol üzere adam boyundaki duvarda dört köşe beyaz mermer üzere celi hat ile bu tarih yazılmıştır:

¹⁶² TSMA.d.7000, varak 15a.

¹⁶³ TSMA.d.7000, varak 17b.

¹⁶⁴ Vukovar, Hırvatistan

¹⁶⁵ TSMA.d.7000, varak 14b.

¹⁶⁶ TSMA.d.7000, varak 17b.

¹⁶⁷ TSMA.d.7000, varak 21a.

¹⁶⁸ Günümüzde Romanya sınırlarındaki Oradea şehridir (Mac. Nagyvárad).

¹⁶⁹ Bibaria (Romanya), Varat'ın (Oradea) 15 km kuzeyindedir.

¹⁷⁰ Bicaci (Romanya), Macaristan sınırında olup Varat'ın (Oradea) 25 km güneybatısındadır.

¹⁷¹ TSMA.d.7000, varak 16a.

¹⁷² E. H. Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimârî Eserleri*, c.1, s.132.

¹⁷³ Budin ile Peşte arasında ulaşım Sokollu Mustafa Paşa tarafından 1567 yılında yaptırılan, Tuna nehri üzerinde birbirine zincirle bağlanmış 70 kayıkla kurulmuş, 700 adım uzunluğunda, 7 adım genişliğindeki *Zincirli Köprü* ile sağlanıyordu (Bkz. Gravür 4). S. M. Bilge, *Osmanlı Macaristanı*, s.129, Evliyâ Çelebi, *Seyahatnâme*, c.6, s.328.

¹⁷⁴ Mustafa Paşa'nın camisinin yanında yer alan türbesi de Mimâr Sinan'ın eseridir. R. M. Meriç, *Mimar Sinan*, s.27

¹⁷⁵ Evliyâ Çelebi, *Seyahatnâme*, c.6, s.234.

¹⁷⁶ E. H. Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimârî Eserleri*, c.1, s. 139, 140, 189.

¹⁷⁷ Evliyâ Çelebi, *Seyahatnâme*, c.6, s. 672.

*İki kule yaptı avn-i şab ile
Mustafa Paşa bi-avn-i Kirdkâr.
Kulleler Elburz'a mânend oldular
Her biri hısn-ı hasîn-i üstüvâr.
Kul oda olsa Sigetvar'a ne tan
Olmadı mı her birisi bir bisar.
Ey Velî savt ile dedim târibin:
Dâyimâ olsun cibanda ber-karâr.
Sene 981.*

Muhtelif yayınlarda, Sigetvar'da inşâ edilen Kanûnî Sultan Süleyman'ın makam türbesi Sokollu Mustafa Paşa'ya atfedilmektedir.¹⁷⁸ Zikredilen binâların Mustafa Paşa'nın amcazâdesi Sokollu Mehmet Paşa tarafından yaptırıldığı vakfiyesinde kayıtlıdır.¹⁷⁹

Sonuç

Sonuç olarak Mustafa Paşa'nın inşa ettirdiği 13 câmi - mescid, 19 hamam – kaplıca, 17 kervansaray – han, 2 medrese, 2 debbağhâne, 35 değirmen, 1 köprü, 123'ten fazla dükkân, 31'den fazla ev, cehudhâne, muallimhâne, ahır, otlukhâne ve mahzen tespit edilmiştir. Hayrât olarak da 13 arsa, çayır, bağ, dalyan ve köyü vakfetmiştir (Bkz. Tablo 1).

¹⁷⁸ Evliyâ Çelebi, J. Molnár ve T. Gökbilgin türbeyi Budin Beylerbeyi Sokollu Mustafa Paşa'nın yaptırdığını bildirmekte, E. H. Ayverdi de bu görüşü desteklemektedir. Evliyâ Çelebi, *Seyahatnâme*, c.7, s. 41; J. Molnár, *Macaristan'daki Türk Anıtları – Monuments Turcs en Hongrie*, s.27; M. T. Gökbilgin, *Türk İdaresinde Budin*, s. 171; E. H. Ayverdi, *Avrûpa'da Osmanlı Mimârî Eserleri*, c.1, s. 252.

¹⁷⁹ Sokollu Mehmed Paşa Vakfiyesi'nde, Sigetvar kurbundaki palankanın ve palanka içindeki, türbe, mescit ve tekkenin Sokollu Mehmet Paşa Vakfî'na ait olduğu yazılıdır. Sokollu Mehmet Paşa Vakfiyesi (VGMA,572/27/20)

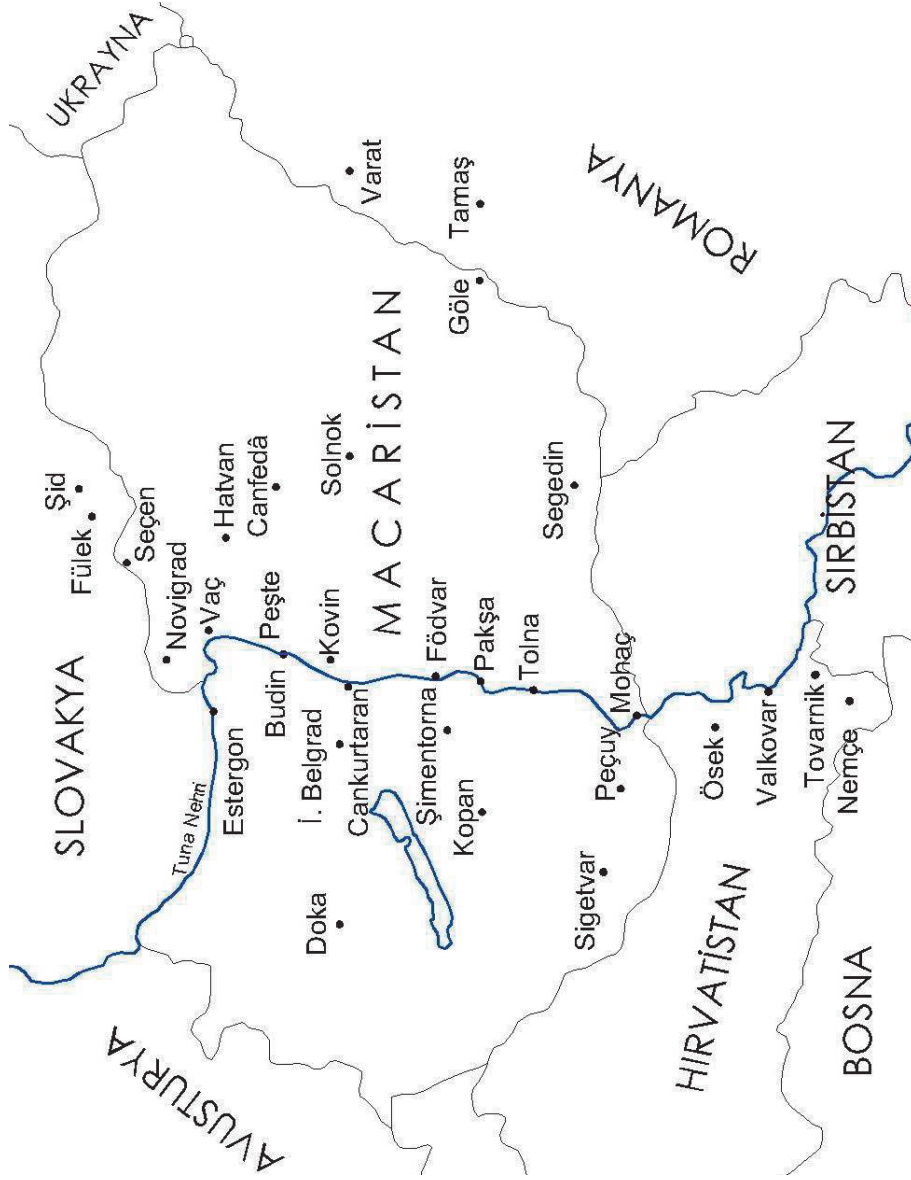
Tablo 1: Şehirlere göre Mustafa Paşa'nın vakıf ve hayrâtı

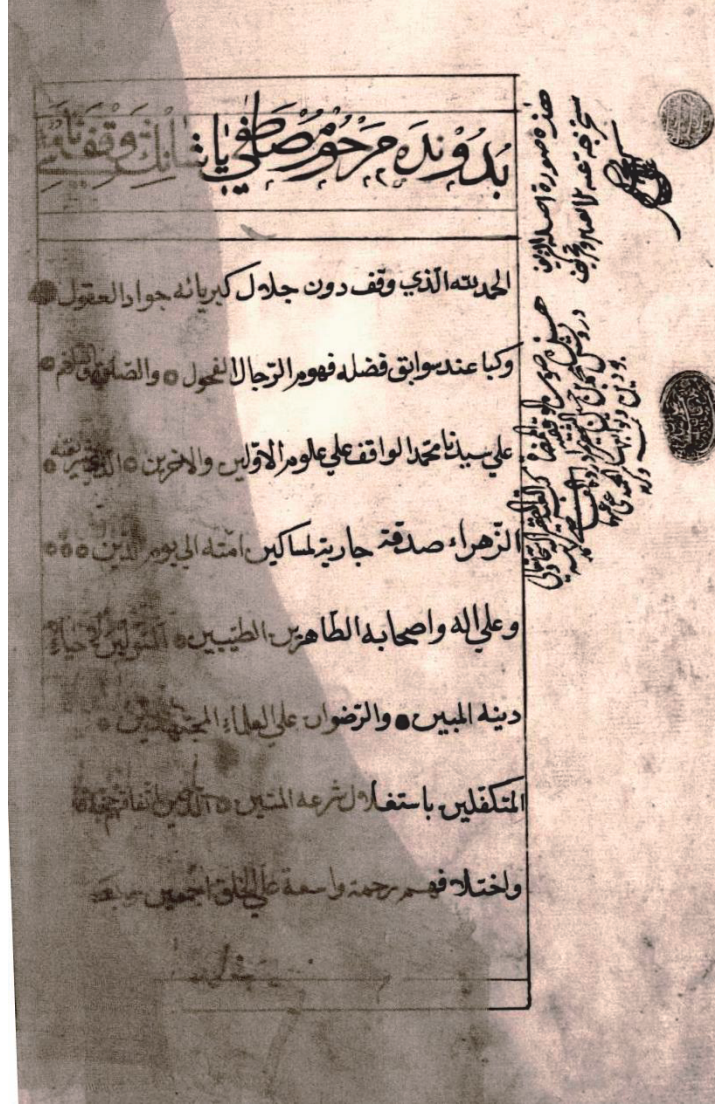
	Câmi - mescit	Kaplıca - hamam	Kervansaray - han	Medrese	Mektep	Köprü	Türbe	Debbaghâne	Kule - burç - tabya	Degirmen	Dükân	Ev ¹⁸⁰	Arsa ¹⁸¹
Budin (131+)	5	4	5	1		1	2	1	1	1	57+	49+	4
Canfedâ (5)										5			
Cankurtaran(9)			1								8		
Doka (1)			1										
Estergon (1)		1											
Filek (5+)	1									1	2+		1
Födvar (8)	1		1								6		
Göle (7)										6			1
Hatvan (6)		1								1	4		
İ. Belgrad (14)	2	1						1		2	8		
Kopan (13)		1								4	8		
Kovin (4)		1									3		
Mohaç (12+)		1	1							1	8	1+	
Nemçe (5)	1	1								2			1
Novigrad (1)		1											
Ösek (4+)	1		1	1	1+								
Pakşa (1)			1										
Peçuy (4+)								1		1	1+	1+	
Peşte (19+)	1	1	1	1							13+	2+	
Seçen (5)		1								3			1
Segedin (1)		1											
Şigetvar (17)		1	1						1		14		
Solnok (5)										2			3
Şimentorna (3)		1								2			
Tolna (67)		1	1							4	34	27	
Tuvarnik (1)			1										
Vaç (6)			1								5		
Valkovar (11)	1		1								9		
Varat (2)													2
Toplam (261+)	13	18	17	2	1+	1	2	2	3	35	123+	31+	13

¹⁸⁰ Vakfiyede tanımlı ev, cehudhâne, muallimhâne, mahzen, ahır ve otluhâne bu başlıkta toplanmıştır.

¹⁸¹ Vakfiyede belirtilen arsa, çayır, bağ, dalyan ve köyler bu başlıkta toplanmıştır.

Harita 1: Mustafa Paşa'nın vakıf ve hayrâtının bulunduğu yerler Çizim:
Mehmet Emin Yılmaz, 2015



Belge 1: Merhûm Mustafa Paşa Vakfiyesi (TSMA.D-7000, v.1)

Kaynak: TSMA.D.7000

Fotoğraf 1: İbrahim Çavuş Camii – Aziz Katalin Kilisesi



Kaynak: Mehmet Emin Yılmaz Arşivi (2014)

Fotoğraf 2: Yeşil Direkli İlçe – Rudaş Hamamı



Kaynak: Mehmet Emin Yılmaz Arşivi (2014)

Fotoğraf 3: Mustafa Paşa Ilıcası – Horoz Kapısı / Kral Hamamı

Kaynak: Mehmet Emin Yılmaz Arşivi (2014)

Fotoğraf 4: Tabakhâne Ilıcası – Raç Hamamı

Kaynak: Mehmet Emin Yılmaz Arşivi (2014)

Fotoğraf 5: Veli Bey Ilcası



Kaynak: M. Kiel Arşivi (1972)

Fotoğraf 6: Veli Bey Kaplıcası'nda Mustafa Paşa kitâbesi



Kaynak: Gökçe Günel Arşivi

Fotoğraf 7: Sigetvar Kalesi'nde Mustafa Paşa Kulesi'nin dış cephesi



Kaynak: Mehmet Emin Yılmaz arşivi (2014)

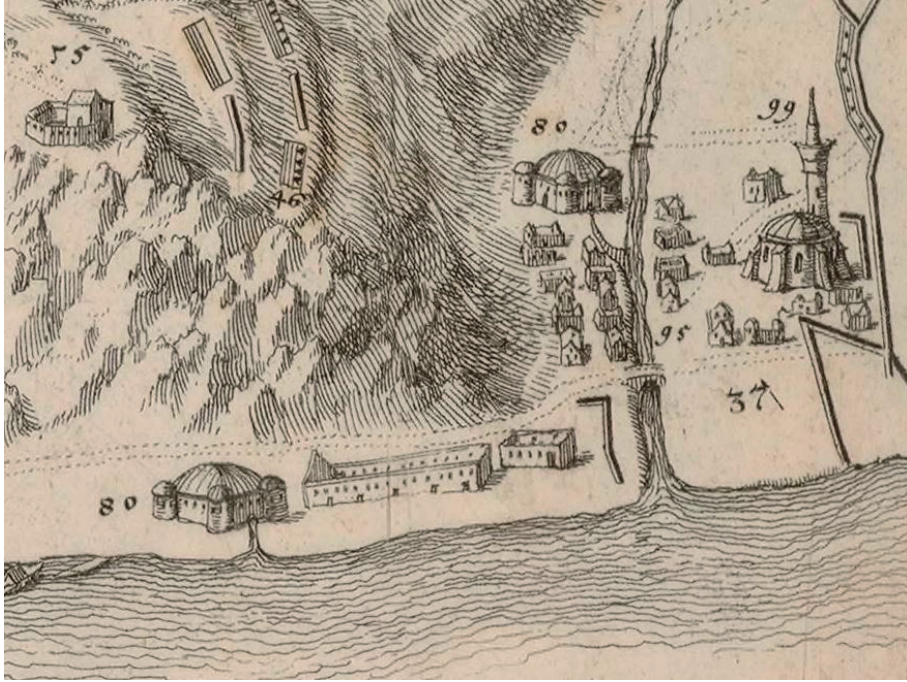
Fotoğraf 8: Sigetvar Kalesi'nde Mustafa Paşa Kulesi'nin içi



Kaynak: Mehmet Emin Yılmaz Arşivi (2014)

Gravür 1: Budin Kuşatma Gravüründen ayrıntı:

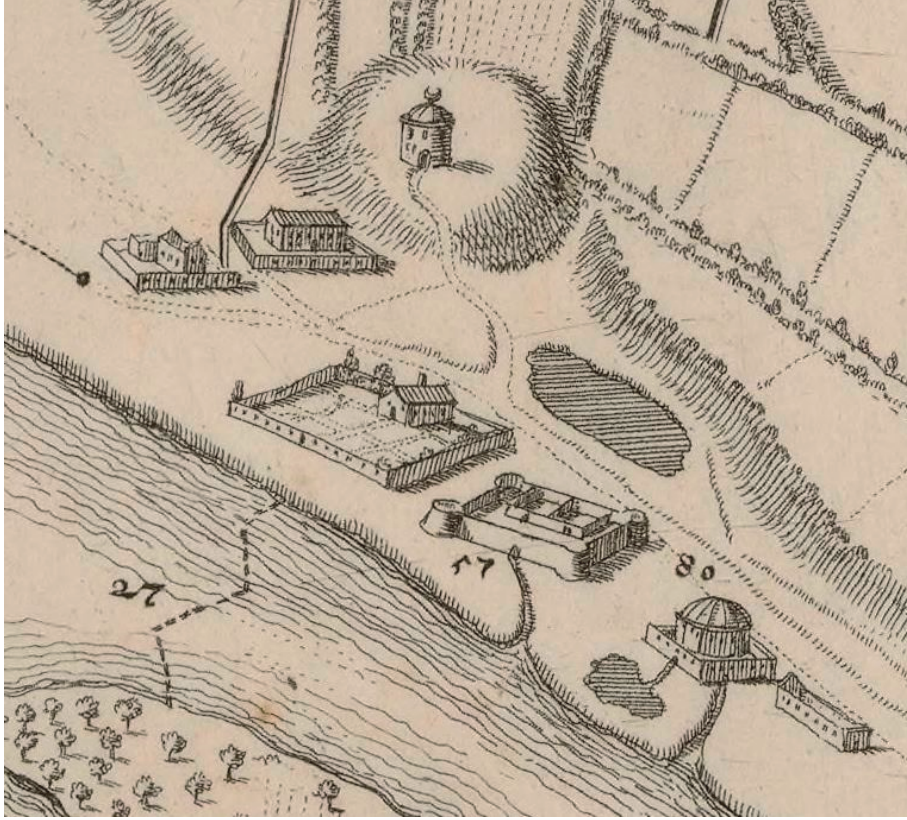
Kalenin güneyindeki Tabakhâne Mahallesi: En solda Tuna kenarında Mustafa Paşa Ilıcası (Rudaş - Yeşil Direkli Ilıca), Ilıcanın yanındaki kervansaray, derenin solundaki Tabakhâne Ilıcası (Raç – Küçük Ilıca) ve Mustafa Paşa'nın tamir ettirdiği İbrahim Çavuş Camii. Vakfiyede bildirilen medrese, debbaghâne, muallimhâne ve dükkânlar da bu mahallededir. En solda tepe üstünde çizilen yapı da Gürz İlyas Tekkesi'dir.



Kaynak: Charles de Juvigny, 1686. Bibliothèque nationale de France, département Cartes et plans, GE DD-2987 (3266 B)

Gravür 2: Budin Kuşatma Gravüründen ayrıntı:

Baruthâne Mahallesi: 57 numarayla işaretli yapı baruthâne, tepenin üstündeki kubbeli yapı Gül Baba Türbesi, altındaki binâ Gül Baba Tekkesi, 80 numarayla işaretlenmiş yapı da Veli Bey Ilıcası'dır.



Kaynak: Charles de Juvigny, 1686. Bibliothèque nationale de France, département Cartes et plans, GE DD-2987 (3266 B)

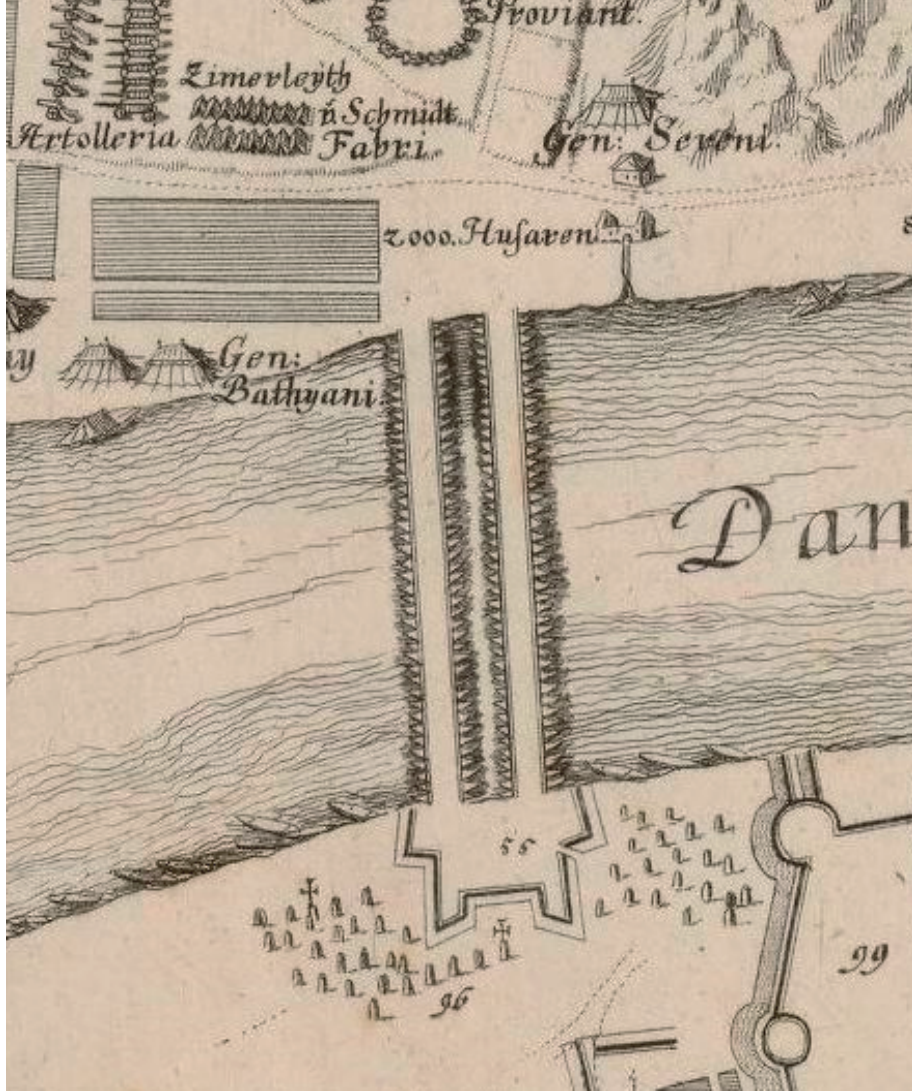
Gravür 3: Budin Kuşatma Gravüründen ayrıntı:

Budin varoşunda Mimar Sinan'ın eseri olan Mustafa Paşa Camii



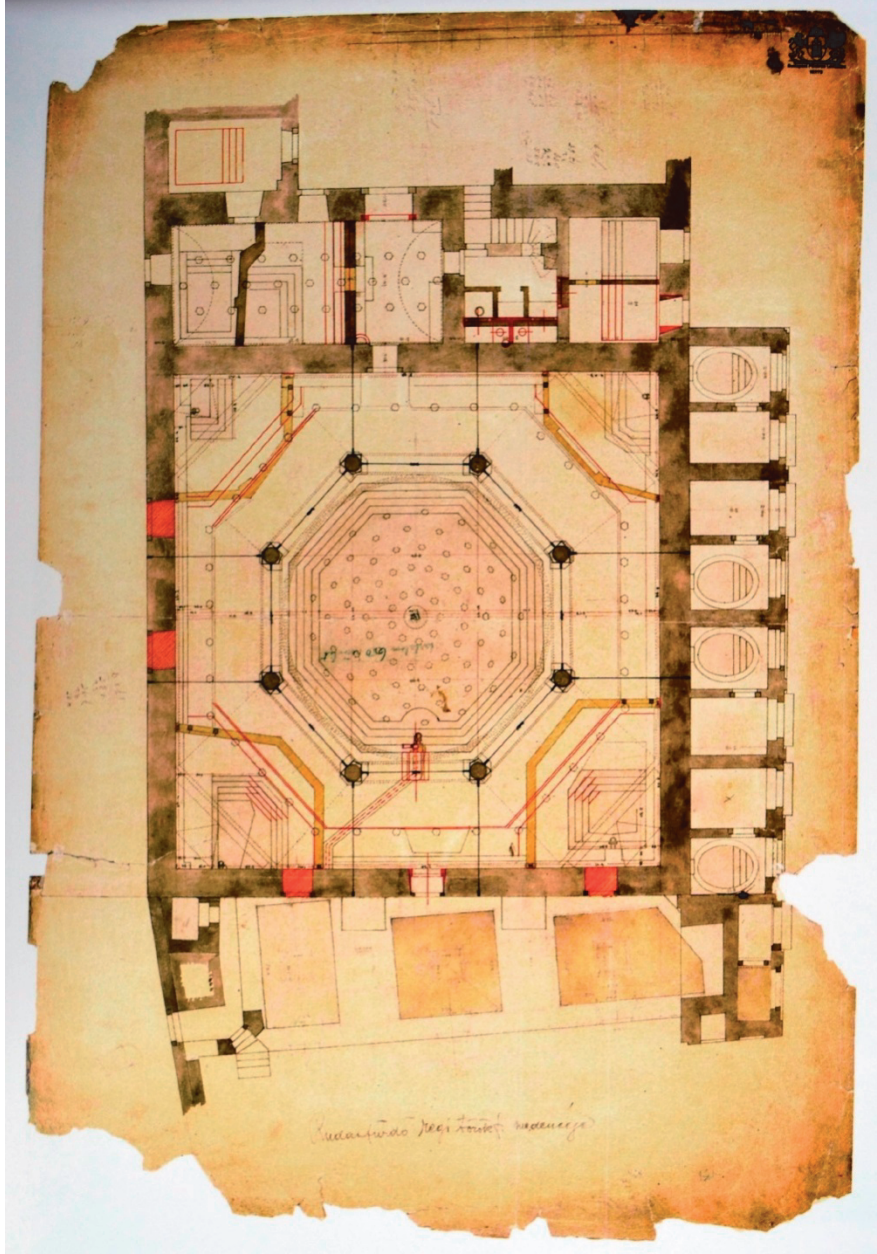
Kaynak: Charles de Juvigny, 1686. Bibliothèque nationale de France, département Cartes et plans, GE DD-2987 (3266 B)

Gravür 4: Budin Kuşatma Gravüründen ayrıntı:
Budin varoşu ile Peşte'yi birbirine bağlayan köprü



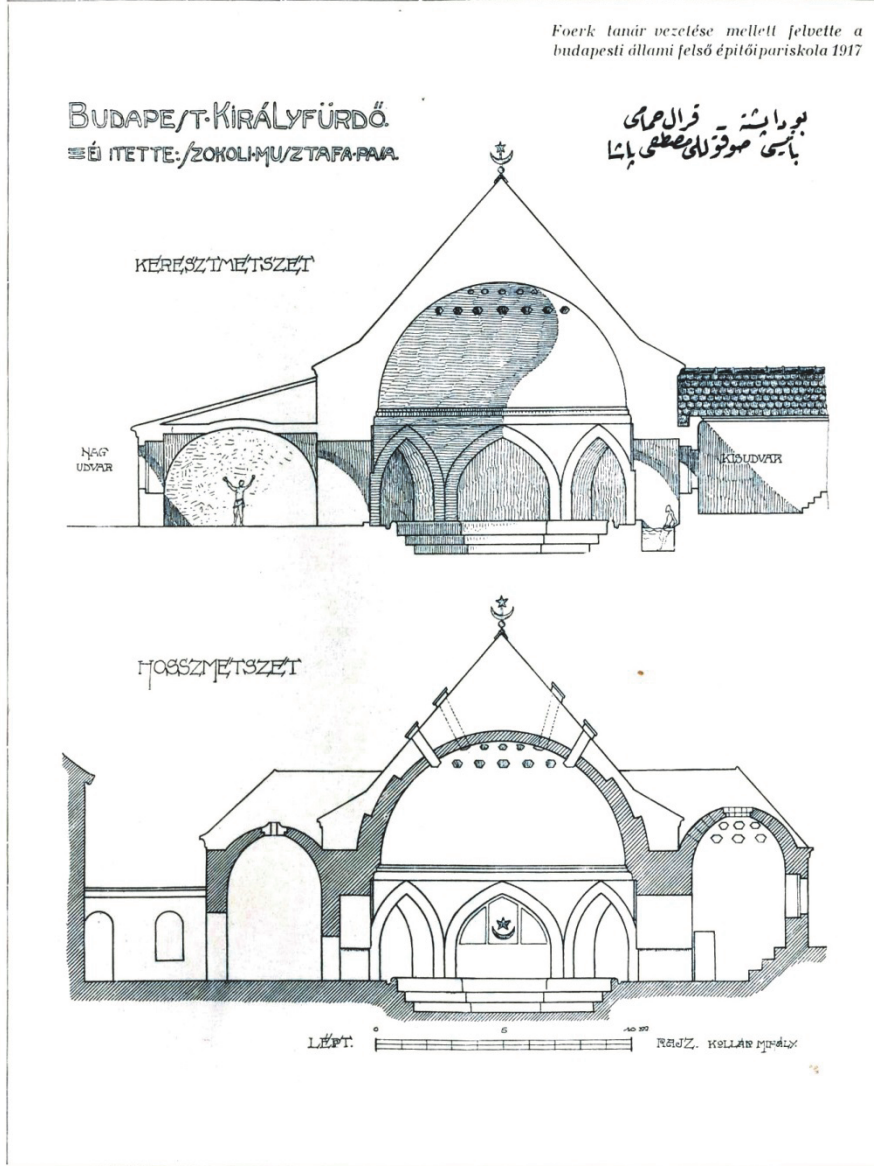
Kaynak: Charles de Juvigny, 1686. Bibliothèque nationale de France, département Cartes et plans, GE DD-2987 (3266 B)

Çizim 1: Yeşil Direkli İlica – Rudaş Hamamı planı (H. János, 1880)



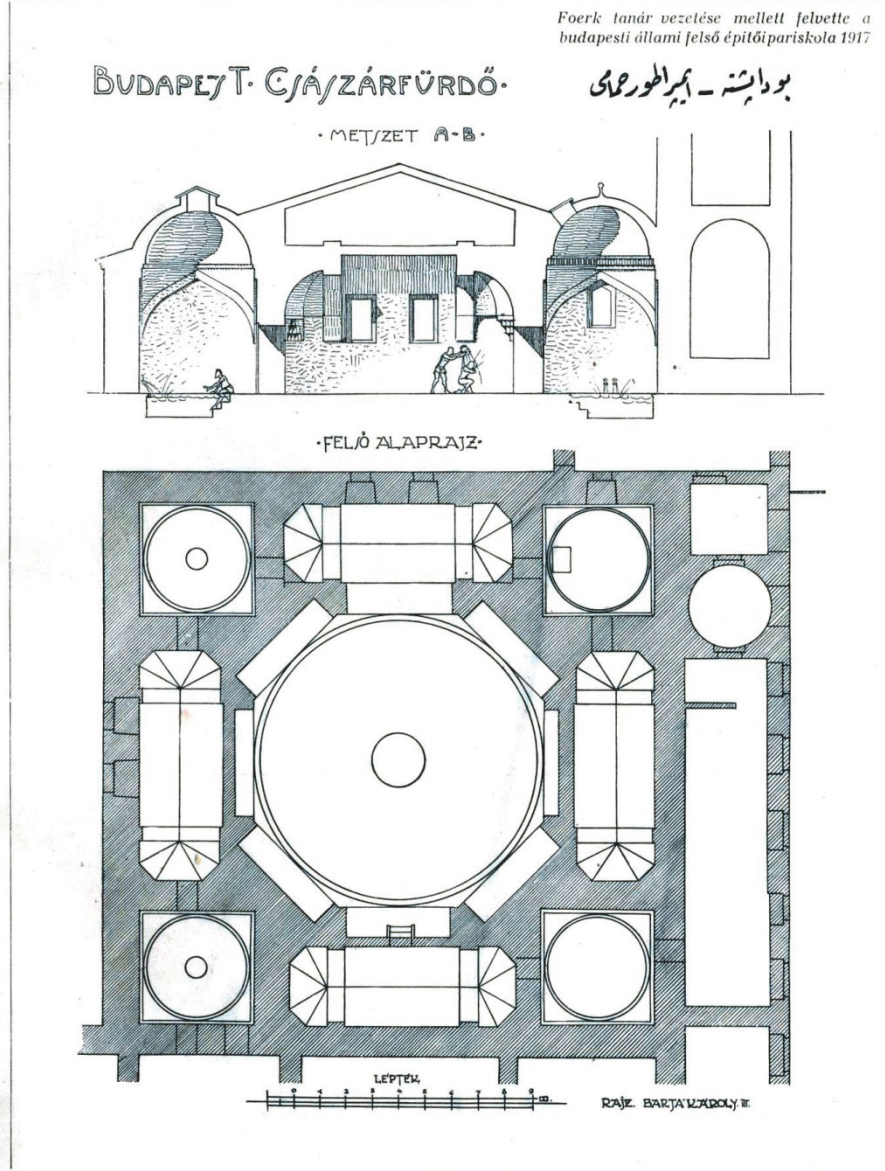
Kaynak: M. K. Radnai, *Rudas Gyógyfürdő*, s.64.

Çizim 3: Mustafa Paşa İlcası, Horoz Kapısı / Kral Hamamı
(Çizim: Foerk Ernö, 1917)



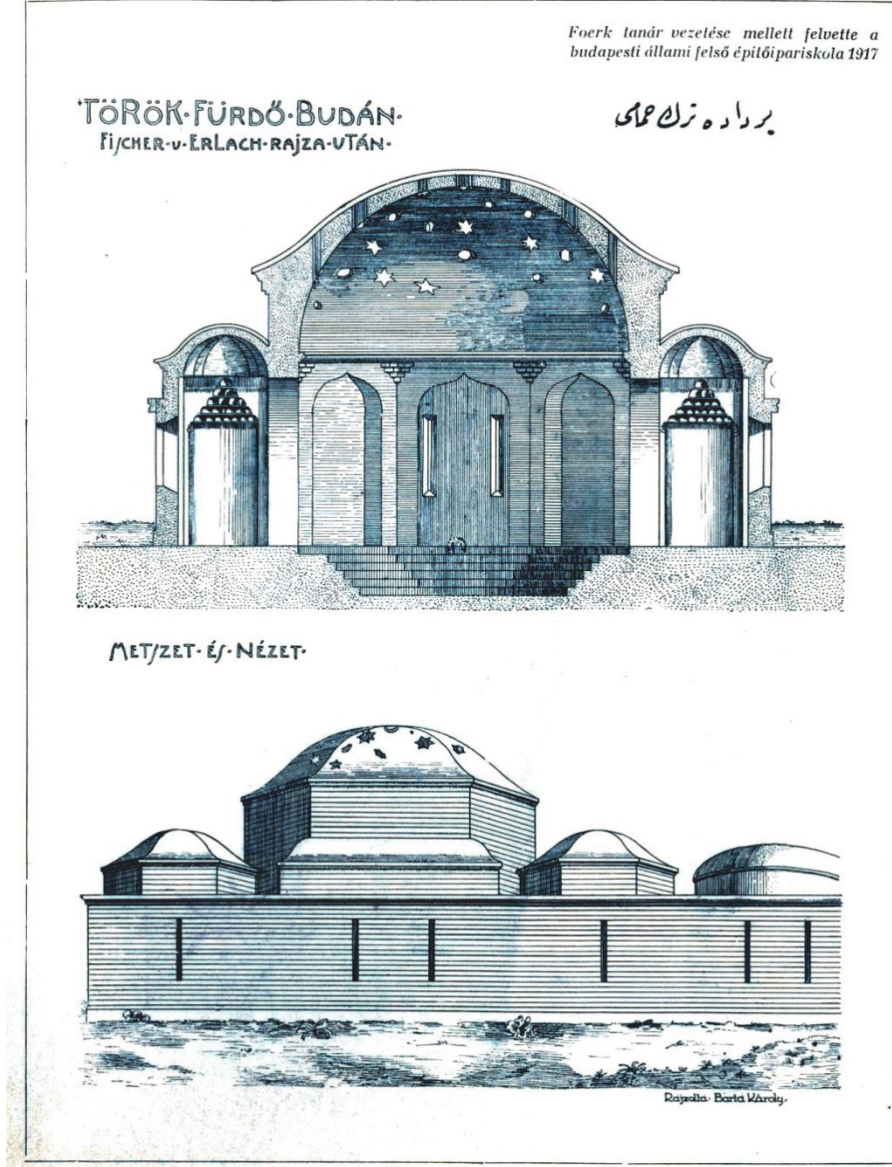
Kaynak: F. Ernö, *Török Emlékek Magyarországbán*, 40 numaralı çizim.

Çizim 4: Veli Bey Kaplıcası – Çasar / İmparator Hamamı
(Çizim: Foerk Ernö, 1917)



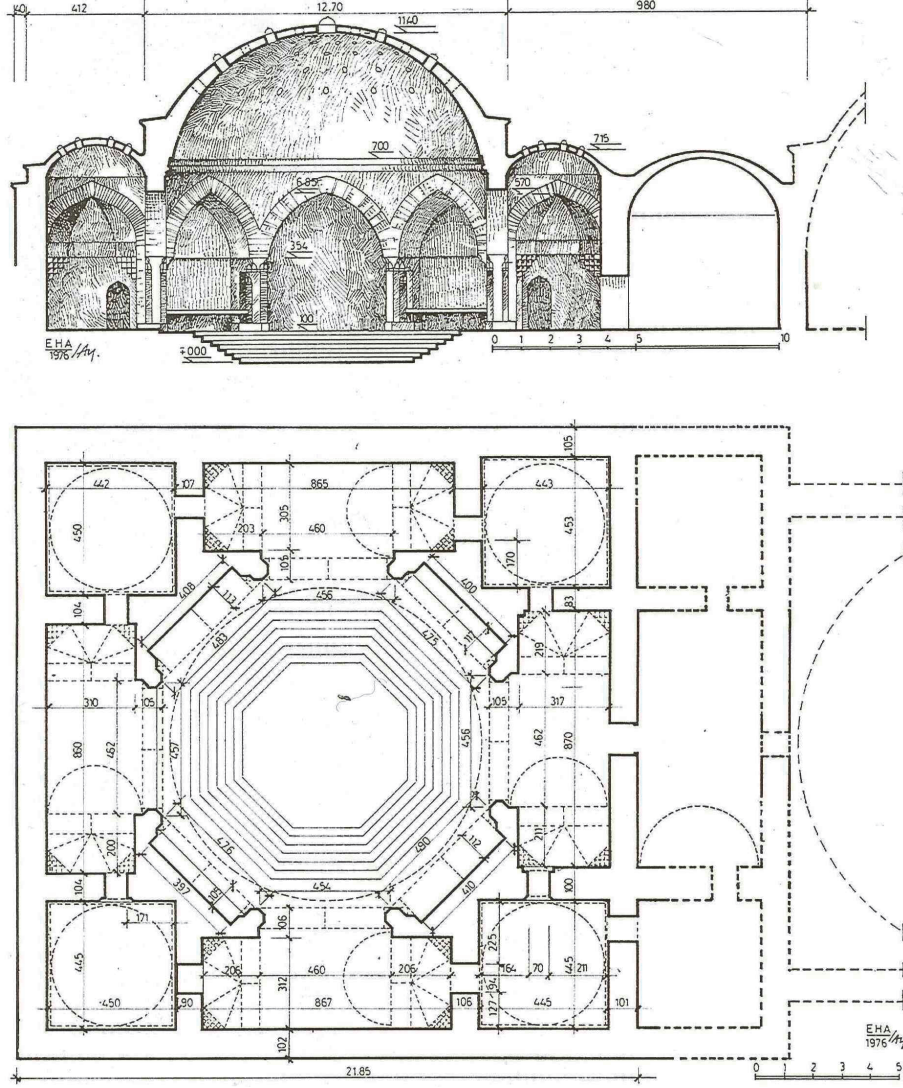
Kaynak: F. Ernö, *Török Emlékek Magyarországbán*, 43 numaralı çizim.

Çizim 5: Veli Bey Kaplıcası – Çasar / İmparator Hamamı (Çizim: Foerk Ernö, 1917)



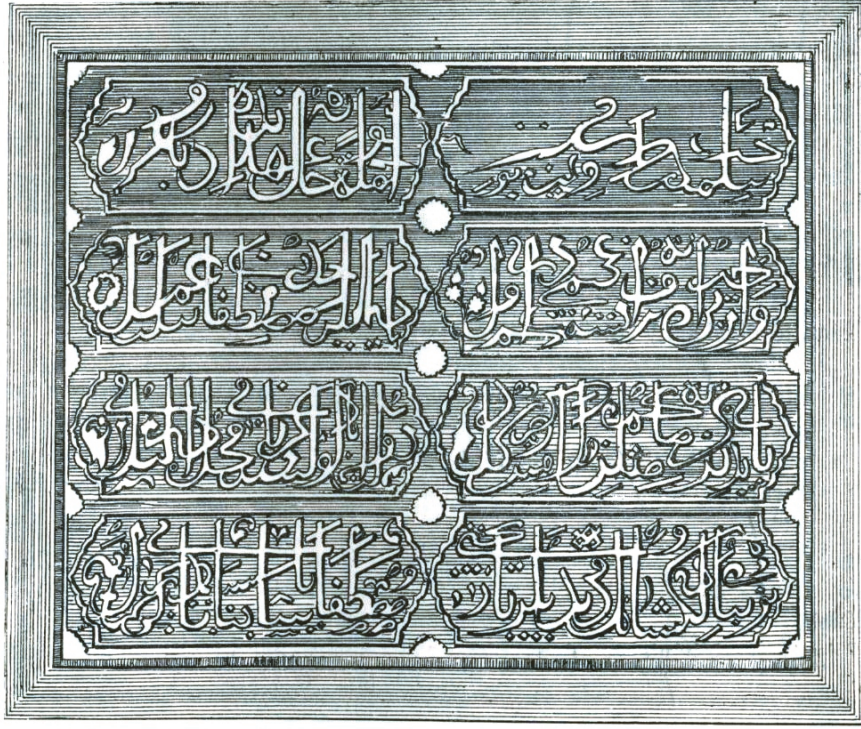
Kaynak: F. Ernö, *Török Emlékek Magyarországhán*, 37 numaralı çizim.

Çizim 6: Veli Bey Kaplıcası restitüsyonu (Çizim: A. Yüksel, 1976)



Kaynak: E. H. Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimârî Eserleri*, c.1, s.130.

Çizim 7: Veli Bey Kaplıcası'nda Mustafa Paşa kitâbesi estampajı
(Çizim: Foerk Ernö, 1917)



Kaynak: F. Ernö, Török Emlékek Magyarországbán, s.19.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

- Merhûm Mustafa Paşa Vakfıyesi (Topkapı Sarayı Müzesi Saray Arşivi, Defter No:7000, Tarih: 29 Zilhicce 986).
- Sokollu Mehmet Paşa Vakfıyesi (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter No: 572, Sayfa No:27, Sıra No:20, Tarih: 29 Zilhicce 981).
- Fransa Millî Kütüphanesi (Bibliothèque nationale de France) 1686 Budin Kuşatması Gravürü, Charles de Juvigny, Harita Bölümü: GE DD-2987 (3266 B).

Matbû Kaynaklar

- ALTAYLI, Yasemin, "Budın Beylerbeyi Arslan Paşa (1565-1566)", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 2006, Sayı 19, s. 33- 51.
- ALTAYLI, Yasemin, "Macarca Mektuplarıyla Budın Beylerbeyi Sokullu Mustafa Paşa (1566-1578)", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 2009, Sayı 49, s. 157-171.
- AYVERDİ, Ekrem Hakkı, *Avrupa'da Osmanlı Mimârî Eserleri*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2000.
- BİLGE, Sadık Müfit, *Osmanlı'nın Macaristanı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2010.
- GEZA, David, "Osmanlı Macaristan'ında Bazı Vakıflar", *Balkanlarda Osmanlı Vakıfları ve Eserleri Uluslararası Sempozyumu*, Ankara 2012, s. 143-148.
- ERNÖ, Foerk, *Török Emlékek Magyarországon*, Budapeşte 1918.
- Evliyâ Çelebi, *Seyahatnâme (Günümüz Türkçesiyle)*, Haz: Seyit Ali Kahraman, YKY, 6. Cilt, İstanbul 2010.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyib, "Türk İdaresinde Budın", Atatürk Konferansları, c.5, TTK Yayınları, Ankara 1975, s.163-178.
- KÁLDY-NAGY, Gy., "Budın Beylerbeyi Mustafa Paşa (1566-1578)", *Bulleten*, TTK Yayınları, Ankara 1990, Sayı 210, s.649-663.
- Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1996.
- MERİÇ, Rıfık Melûl, *Mimar Sinan*, TTK Yayınları, Ankara 1965.
- MOLNÁR, Jozsef, *Macaristan'daki Türk Anıtları-Monuments Turcs en Hongrie*, TTK Yayınları, Ankara 1973.
- Peçuylu İbrâhim, *Peçevi Tarihi*, Haz. B. S. Baykal, Kültür Bakanlığı Yayınları, 3. Baskı, Ankara 1999.
- RADNAÏ, Mária Keresztes, *Rudas Gyógyfürdő Thermal Baths Heilbad*, Budapeşte 2006.
- Sâî Mustafa Çelebi, *Tezkiretü'l-Bünyân*, İkdâm Matbaası, İstanbul 1315.
- SUDÁR, Balázs, *Dzámik és Mecsetek a Hódolt Magyarországon*, Budapeşte 2014.
- YILMAZ, Mehmet Emin, "Budın'de Mimar Sinan'ın Kiliseye Çevrilen Eseri Mustafa Paşa Camii", *Yedikuta*, Sayı 82 (2015), s. 58-61.